

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרניץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת שמות תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון י"ג
שמות תשפ"ו

והנה נער בוכה

כי עבדך ערב את הנער ♦ מי נקרא נער? ♦ סוד נע"ד: נפש, עין, הוה

קול בן לוי

בפרשת שמות, פרשת הגלות והגאולה, נזכר לראשונה משה רבינו - מושיען של ישראל. כמה פעמים בפרשה זו, מוצאים אנו בדברי התורה מענין קולו של משה רבינו.

בתחילה הונח משה בתוך תיבה על שפת היאור, ותדר בת פרעה לרחוץ על היאור, אז ראתה את התיבה, ותשלח את אמתה ותקחה. וכאן נאמר (פסוק ו): "ותפתח ותראהו את הילד והנה נער ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה". הרי כאן קולו הבוכה של רעיא מהימנא.

קול ודיבור

ויש לנו להבין את מהות בכיו של משה רבינו, והרי זו היא הפעם הראשונה בה נזכר בתורה כי נשמע קולו.

והנה, ידוע כי קול ענינו השמעת הקול עצמו אף בלא דיבור, כענין 'קול שופר', ואילו דיבור ענינו חיתוך שפתיים והוצאת התיבות. הפעם הראשונה בתורה עוסקת בקולו של משה, ועתה נראה כי בפעם השניה כבר נזכר דיבורו.

הריגת המצרי בשם המפורש

וכך נאמר בתורה (שמות ב יא-ד): "ויהי בַיָּמִים הָהֵם וַיְגַדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא כְּסֹבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו: וַיִּפֶן כֹּה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּבֶן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל: וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲנֶה שְׁנֵי אַנְשִׁים עִבְרִים נְצִים וַיֹּאמֶר לְרֵשַׁע לְמַה תִּכֶּה רַעַךְ: וַיֹּאמֶר מִי שֹׁמֵךְ לְאִישׁ שׁוֹר וְשִׁפְטֵ עֲלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כְּאִשֶׁר הִרְגֵת אֶת הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲכֹן נוֹדַע הַדָּבָר."

שני אנשים אלו - דתן ואבירם היו, וביקשו להלשין על משה. וכתב רש"י, כי מן הלשון 'להלהרגני' אתה אומר' נלמד כי בשם המפורש הרגו, באמירה בעלמא ולא בידיים.

הריגת המצרי - 'בחול' ולא בשבת

על הריגת המצרי נאמר בתורה (שמות ב יב): "וַיִּפֶן כֹּה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּבֶן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל."

על פסוק זה מובאת אמרה נפלאה בספר 'באר משה' על התורה, מאת הרה"ק רבי משה'לע מקאז'ניץ זיע"א, בנו של הרה"ק המגיד מקאז'ניץ זיע"א. ומספר שם כי שמע מפי הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעז'יבוב זיע"א, שפעם אחת באו חבורת יהודים לשבות אצלו בשבת קודש, וסיפרו לפניו על מושל העיר בה הם דרים, שרשע מרושע הוא ומרע להם עד מאוד, וצבעמוד גדלה עד לשמים כי כבר אינם יכולים לסבול ולעמוד בגזירותיו הבלתי ראויות.

השיב להם רבי ברוך בלשון הכתוב, 'וירא כי אין איש' - זהו מושל זה, אשר אינו נוהג כבן אדם כלל, ולא תואר אדם לו, על כן 'ויק' את המצרי' - יש להכות

ולהרוג את הרשע. אך שבת היום מלזעוק, ויטמנהו בחול' - יש להמתין ליום חול ורק אז להפילו.

כך דרש הרבי את הפסוק בדרך צחות, ועל ידי זה פעל ישועה לאותם היהודים, ואכן פעלו הדברים את פעולתם ונפטרו מאותו רשע.

גדולה עונה

הפעם השלישית בה עוסקת הפרשה בקולו וכך דיברו של משה רבינו, היא כאשר שלחו ה' יתברך לגאול את ישראל ממצרים. היה זה לאחר שנים רבות, בהיותו בארץ מדין, רועה את צאן יתרו חמו, והנה מתגלה הקדוש ברוך הוא אליו במעמד הסנה, ומצווהו להיות מושיען של ישראל ולבשר להם את בשורת הגאולה.

כמה וכמה טענות העלה משה בפני ה' יתברך, כי לא ראה עצמו כלל כמי שראוי לבוא ולגאול את ישראל. ולבסוף, לאחר שהשיב לו הקדוש ברוך הוא תשובה על כל פרט מדבריו, אמר לפני ה' (שם ד י): "לא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרָךְ אֵל עַבְדְּךָ כִּי כָבֵד פִּיה וּכְבֵד לְשׁוֹן אֲנִי". טען משה, כי מגמגם הוא בלשונו, ולא יוכל לעמוד ולדבר לפני ה'.

אך גם על כך השיבו הקדוש ברוך הוא כי לא צדקה טענתו, כי "מִי שֵׁם פִּה לְאָדָם אוּ מִי יְשׁוּם אֶלֶם אוּ חֵרֶשׁ אוּ פֶקֶח אוּ עוֹר הֲלֹא אֲנִי ה': וְעַתָּה לָךְ וְאֲנִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֶשֶׁר תִּדְבָר" (שם פסוקים יא-יב). וכך ממשיכה התורה שם ועוסקת בענין כח דיבורו של משה, אשר יוכל לדבר ברבות ה', וגם ניתן לו אהרן אחיו הלוי להיות לו לפה.

שכינה עמו

נשוב אל הפעם הראשונה, בקול בכי הנער אשר שמעה בתיה בת פרעה. בפסוק נאמר (שמות ב ו) "ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה". ופירש רש"י כי לפי פשוטו מתפרש הפסוק כך, 'ותפתח ותראהו' - את מי ראתה - 'את הילד'. אולם לפי מדרשו 'ותראהו' אינו הולך על הילד, אלא שראתה עמו שכינה.

ומקור הדברים מן הגמרא במסכת סוטה (דף יב): "ותפתח ותראהו את הילד", - 'ותרא' מיבעי ליה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שראתה שכינה עמו". ומשמע, כי תוספת אותיות ה"ו רומזת לשכינה הקדושה, כי בשם הוי"ה הקדוש, אותיות ה"ו האחרונות הן קודשא בריך הוא ושכינתיה (ראה במהרש"א שם בשם רבינו בחיי).

ילד או נער

עוד אמרו שם: "והנה נער בכה" - קרי ליה ילד וקרי ליה נער, תנא, ונא ילד וקולו כנער, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום, אלא, מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה, אמרה, שמא לא אזכה לחופתו".

כלומר, לדעת רבי יהודה היה משה ילד, אך קולו נשמע כקול נער בדרך פלא. על כך טוען רבי נחמיה כי אינו שבח אלא מום, וכפי שביאר רש"י שם, שמשה לוי היה, ולוי נפסל בקול פגום לעבודת השיר. לכן מפרש רבי נחמיה שהיתה התיבה עשויה כחופתו של נער, כי מי יודע אם תזכה לראות בחתונתו.

שיבוש חשבונו של פרעה

בעצם דברי רבי יהודה, כתב בזה בכלי יקר פירוש יקר, כי הטעם שעשה הקדוש ברוך הוא את קולו של משה כנער, כדי שתחשוב בת פרעה שגילו גדול יותר מכפי שנראה, ועל ידי זה תאמר כי נולד עוד קודם שנגזרה גזירה להשליך את כל הבן הילוד היאורה, ואינו זה שראוהו האצטגנינים, ובזה תוכל להצילו ללא שתחשוש מגזירת אביה פרעה.

ורבינו החתם סופר זיע"א (תורת משה על התורה, פרשת שמות) חישב בזה חשבון נפלא; הנה נאמר בתורה כי נשות ישראל ילדו במצרים ששה בכרס אחת. אולם משה רבינו הרי נולד יחיד בלידתו. אם כן יש לומר שהיה גדול כוחו כנגד ששה תינוקות. והרי ביום שהונח ביאור היה בן שלושה חדשים, כי עד אז הצפינתו אמו, צא וחשוב שלושה חדשים כנגד ששה תינוקות, אם כן היה כתינוק בן י"ח חדשים. והרי לדעת רבי יהודה אין התינוק יונק אלא עד י"ח חודש (ראה גיטין עה). אם כן באמת היה כנער בשעה זו, כי אין התינוק נקרא כן אלא כל זמן שיונק, ולאחר מכן נקרא נער, וראוי קולו להיות כקול נער.

[ואע"פ שלפי הפשט משה עדיין המשיך לינוק אצל אמו כמו שנאמר (שמות ב ח-ט) 'ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את אם הילד ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה והינקה לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותינקהו', מכל מקום כבר היה נחשב כנער, כיון שהיה כמו אחר י"ח חודש].

על כל פנים, מכל זה למדנו כי טעם השינוי נועד כדי לשבש את חשבון המצרים, כדי שלא ידעו אימתי נולד, הן לגבי בת פרעה כדי שתצילו, והן אחר כך לגבי פרעה עצמו שגדל משה אצלו, שלא יחשוד שזה התינוק הוא מי שראו האצטגנינים.

אכן, בדברינו כאן מבקשים אנו לעמוד על דברי ר' יהודה, שאמר שהיה קולו של משה רבינו כנער. מה בא הדבר ללמדנו, ולשם מה נועד. על פי פשוטו כבר נתפרש כי היה הדבר כדי לשבש את חשבונו של פרעה, אך כאן נבקש לעמוד על עומק הדברים.

מילדי העברים הוא זה

על כך אמר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל פירוש נפלא.

בנוהג שבעולם, טבע הילד שאינו רואה בריה בעולם מלבדו. אם בוכה הוא - הרי זה משום שהוא עצמו מצטער, בין אם רעב או עייף הוא או דבר מה אחר מציק לו. אך אינו יכול לצאת חוץ למחיצתו

אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו יראה להם פנים וילכו לפניו.

והנה אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני רמז קס"ו) לפרש את הפסוק 'והנה נער בוכה', כי זהו "המלאך שהיה מתלווה עמו, שמלאך נקרא נער, שנאמר (זכריה ב ח) 'רוץ [דבר] אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלים'". ולפי דברי רבינו החתם סופר מובנת כוונת קדשם, שהוא מלאך מטטרון שהיה בוכה מחמת משה רבינו שנתלווה אליו שכינה.

זאת תורת העולה, כי מעלתו הגדולה של משה רבינו היתה בכך שהיה דבוק תמיד בשכינה הקדושה, ולא נפרדה ממנו כלל.

רק משה רבינו מדבר עם מלאך מט"ט

והנה, סוד זה יש'נער בוכה' הוא מלאך מט"ט, כתבו גם המגלה עמוקות בפרשתנו. ועל פי זה מפרש שם את דברי ר' יהודה, שאמר כי היה משה ילד וקולו כנער, שאין הכוונה לומר שהיה קולו עבה כקול נער, כי אם כן פסול הוא לעבודת שירת הלויים, אלא שהיה קולו קול המלאך הנקרא נער.

על פי דברים אלו נבין את עומק דברי החתם סופר, שכתב כי הנער הבוכה הוא מלאך מט"ט שככה מחמת משה. אך לפי האמור עולה כי נשמת משה היתה מחוברת עם המלאך, על כן היה קול בכיו - קול המלאך ממש, כי משה רבינו לבדו הוא שיכול לדבר עמו.

ומעתה יש לומר כי בוודאי גם ר' נחמיה לא חלק על פירוש זה, אלא שטען כי כך יש לפרש על פי סוד, ומכל מקום יש לבאר גם את פשט הפסוק, ולפי פשוטו יתבאר כי עשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה.

אני בצדק אחזה פיך

קודם שנביא את המשך הדברים בענין הנער, ראוי לנו להביא את דברי קדשו של רבינו הרמ"ק הבני יששכר זיע"א בענין זה, אשר יומא דהילולא שלו חל בשבת קודש פרשת שמות השתא (תשפ"ה). וכך כותב רבינו בספרו (מאמרי חודש אדר מאמר ב - שקל הקודש, דרוש א):

איתא בגמרא (בבא בתרא י:) "אמר ר' אבהו, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, 'רבונו של עולם, במה תרום קרן ישראל'. אמר לו, 'בכי תשא'". ובפשטות כוונת הגמרא לנתינת מחצית השקל. ומפרש רבינו את עומק הדבר על פי מה דאיתא בגמרא (שם עמוד א), "רבי אלעזר היב פרוטה לעני והדר מצלי [מתפלל], אמר, דכתיב (תהלים יז טו) 'אני בצדק אחזה פיך'". וידוע (ראה זוהר חיש פרשת בראשית) כי מלאך מט"ט הוא המעלה את תפילות ישראל, וכתבו המקובלים הקדמונים כי התפילות עולות עד לעולמות העליונים, למעלה מתתקנה"ה (599) רקיעים כמנין השמים" [כי מ"ם סופית מנייה שש מאות]. אמנם, כפי גודל זכותם של ישראל כך יכול המלאך להעלות את תפילותיהם למעלה יותר, ואם אין להם זכות - אין בו הכח.

כאשר נמצא המלאך למטה, אז נקרא 'נער', וכאשר מתעלה למעלה - נקרא 'זקן'. וזהו סוד דברי הגמרא שהבאנו למעלה, כי את הפסוק 'נער הייתי גם זקנתי' אמר שר העולם, והוא מלאך מט"ט שר הפנים. כי בתחילה נקרא 'נער', כי נער ישראל ואהבהו, אולם כאשר יש בכוחו להעלות את התפילות עד לגבהי מרומים אז הוא כזקן מלא רחמים, וזהו הנקרא 'גם זקנתי'.

זהו שאמרו חז"ל, כי במה תרום קרן ישראל - ב'כי תשא', היינו מתן צדקה. כי על ידי הצדקה מעלים את התפילות למעלה למעלה, כי זוהי הזכות הנותנת כח למלאך להעלות, ובה מתרוממת קרן ישראל למעלה מכל הרקיעים.

עיקר הצדקה - בתורה ודעת

ואל יאמר אדם כי הצדקה היא במזון לבד, אין הדבר כן, כי המלמד דעת לבני ישראל גומל את הגדולה שבצדקות, כי אין עני אלא בדעת, ומי שחסר

דבר ולא קיבלו, ואילו היושע ראהו ונפל על פניו ביראה.

דחיית מלאך מט"ט בימי משה

והנה, בתורה הקדושה כאשר מסופר דבר זה שרצה הקדוש ברוך הוא לשלוח מלאך לפני בני ישראל נאמר בזה הלשון (שמות כג כ-כא): "והנה אֶנְכִי שֶׁלַח מֵלָאךְ לְפָנֶיךָ לְשַׁמְרֶךָ בְּדֶרֶךְ וְלְהַבְיִאךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְתַּתִּי: הַשָּׁמֶר מִפְּנֵיו וְשָׁמַע בְּקוֹלוֹ אֵל תָּמַר בּוֹ כִּי לֹא יֵשָׁא לְפָשַׁעְכֶם כִּי שָׁמִי בְּקֶרְבִי". ופירש רש"י שם את התיבות 'כי שמי בקרבו': "ורבותינו אמרו זה מטטרון, ששמו כשם רבו. מטטרון בגימטריא שד"י".

אמנם, אפילו לכך שינהיג את ישראל שר הפנים של מעלה, מלאך מט"ט - לא הסכים משה רבינו, וביקש מאת ה' כי יזכו ישראל להשראת השכינה עצמה ולא על ידי מלאך, ואמר לפניו יתברך (שמות לג טו) "אם אין פיך הלכים אל תעלנו מזֶה". והקדוש ברוך הוא נענה לו והשיבו (שם פסוק יז) "גַם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי מִצְאָתָּ חֵן בְּעֵינַי וְאֲדַעַךְ בְּשֵׁם".

נמצא אם כן, כי המלאך שבא אל היושע היה מלאך מט"ט, אשר בימי משה לא ניתנה לו הרשות לבוא ונדחה על ידי משה רבינו, אך עתה בא ולא היה יהושע יכול לדחותו, והוא זה שיצא לפני בני ישראל לכבוש להם את הארץ.

מטטרון נקרא נער

והנה כתבו רבותינו בעלי התוספות (יבמות טז: וחולין ס. ד"ה 'פסוק'), כי המלאך מטטרון נקרא 'נער'. וכמו שאמר הפייט, "השר המשרת נער נקרא, הוא

אין זה ילד סתם הבוכה על עצמו, אלא מי שעתיד להיות מנהיג לבני ישראל, ובוכה על אחיו שלא זכו והושלכו אל היאור. ועל זה אמרה - 'מילדי העברים הוא זה', כי רק בקרב בני ישראל תמצא מידה זו, שבוכים על צרת אחיהם

מטטרון הנכבד והנורא". והוא חנוך בן ירד, כמו שאמר הפייט במקום אחר (יציאות לשמחת תורה) "תקיף מטטרון שר, הנהפך לאש מבשור".

בדומה לזה אמרו בזוהר הקדוש (זוהר חדש מדרש רות ח"ב דף מד.) על הפסוק (שמות כב ו) "חַנּוּךְ לְנֶעֱרַעַל פִּי דְרָכִי", וז"ל: "חנוך לנער" דא הוא מטטרון דמשך ליה הקדוש ברוך הוא מתתא ואנהיג ביה [לגבי תתא], 'על פי דרכו' - לפום אורחיה דלתתא". כלומר, כי 'חנוך לנער' הוא המלאך שר הפנים של מעלה הנקרא 'נער', שמשך אותו הקדוש ברוך הוא מלמטה והעלהו למעלה.

וכוונת הזוהר הקדוש על מה שכתוב (בראשית ה ד): "וַיִּתְּהַלַּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים וַאֲיָנֻסוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹקִים", ופירש ב"ר גרשון יונתן: "ופלח חנוך בקושטא קדם ה', וְהָא לִיתְהוּי עִם דִּיבְרֵי אֲרַעָא, אַרוֹם אֲתַגְיִד וְסָלִיק לְרַקִּיעָא בְּמִימַר קָדְם ה', וְקָרָא שְׁמִיהּ מִיטְטְרוֹן סְפָרָא כְּבָא". פירוש: "הרי איננו עם דיברי הארץ, משום שנופטר ונסתלק לשמים לפני ה', ונקרא שמו מטטרון" הסופר הגדול". הנה כי כן זהו רמז הכתוב: "חנוך לנער על פי דרכו", כי חנוך שנעשה מלאך מט"ט נקרא נער.

לפי זה יתפרש, כי הנער הבוכה שראתה בתיה, היה המלאך מטטרון, כי ראתה בתיה עד היכן מגיעה מעלתו של הילד השוכב כאן בעריסה, עד שהיה המלאך בוכה מחמתו, שלא ניתנה לו הרשות ללכת לפני מחנה ישראל בימיו, ועד ימי היושע עמד בין שמים וארץ וצפיה לשליחותו.

זהו שפירש רש"י שראתה עמו שכינה, כי מתוך כך שראתה את הנער בוכה, ראתה שבימי משה רבינו תשרה השכינה עצמה בישראל ללא שום אמצעי,

להכיר בצערם של אחרים. אולם כאשר גדל הילד ונעשה נער, מתפתח שכלו וכח הכרתו, ויכל להביט אל מחוצה לו, ולראות בסבלו של רעהו. תחילה של בני משפחתו הקרובים אליו, ולאחר מכן גם של הרחוקים.

והנה, כאשר שמעה בתיה בתחילה את קולו של משה הבוכה, היתה סבורה כי בכי של ילד הוא, 'ותראהו את הילד', תינוק הנתון בסכנה השט לבדו ביאור, ואביו ואמו רחוקים ממנו, ודאי על כך הוא בוכה. אולם כאשר הצילתו בתיה ומשתה אותו מן המים, ראתה כי אין הבכי נפסק, ועל כך התפללה, כי מדוע יבכה עכשיו כאשר מצוי הוא בידים בטוחות.

כאשר התבוננה בזה הבינה, כי אין זאת אלא קולו של נער, הרואה בסבלותם של אחיו ובוכה עליהם. אין זה ילד סתם הבוכה על עצמו, אלא מי שעתיד להיות מנהיג לבני ישראל, ובוכה על אחיו שלא זכו והושלכו אל היאור. ועל זה אמרה - 'מילדי העברים הוא זה', כי רק בקרב בני ישראל תמצא מידה זו, שבוכים על צרת אחיהם. ורק מי שנועד מראש להיות מנהיג ליהודים, יכול לבטא בקולו ובכביותו את דאגתו לעמו, ולשאת בעול עם הציבור.

נער בוכה - זה אהרן

וכאן הוא המקום להביא ביאור אחר בענין 'והנה נער בוכה', אשר מחד גיסא יש בו מהלך חדש בביאור הפסוק, שלא כפי שנתבאר עד כאן, אולם מאידך גיסא קשור הוא בקשר כל יתקן לדברי המוסר הנלמדים מתוך הפירושים הקודמים במעלת הנושא בעול עם חבירו, וכפי שנתבאר.

כי הנה, הביא בעל הטורים כאן את דברי חז"ל (ילקוט שמעוני רמז קס"ו), שפירשו כי 'נער בוכה' - זה אהרן, וביאר הבעל הטורים שהניחתו אמו אצל התיבה. ורמז לדבר, כי 'נער בכה' בגימטריא 'זה אהרן הכהן' (743).

כלב אהד

מפירוש זה עולה בפנינו תמונת המעשה בשעה נוראה זו, שבה עמדה יוכבד ושילחה את בנה על פני היאור. כל בני המשפחה נחלצו חושים לעשות כפי יכולתם, בעת אשר הגזירה עומדת להשליך את כל הבן היילוד. עמרם ויוכבד אשר הבינו כי לא יוכלו לשמור את בנם בביתם, עומדים ועושים מעשה אשר אינו נתפס כלל, נוטלים את בנם יקירם מחמד עיניהם הממלא את ביתם אורה - ומניחים אותו בתיבת גומא, בלא שידעו מה יעלה בסופו. ודאי עמדו ההורים ונשאו קול תפילה לה' יתברך כי ישמור את בנם מכל רע. הבת הגדולה מרים עומדת מרחוק לדיעה מה יעשה לו, והנה כאן שמענו כי גם אהרן אשר היה נער בן שלוש שנים באותה העת, גם הוא לא טמן ידו בצלחת, אלא עמד על יד עריסת אחיו ובכה בקול גדול. ולא על עצמו בכה, אלא על אחיו הנתון בסכנה.

הרי לנו גם כאן אותו מוסר השכל, על מעלת בני משפחתו של משה רבינו שהיו כולם נושאים בעול עם קרוביהם כבר בהיותם רכים בשנים.

מכאן ינקה גם אנו בדרך העבודה, לכל יחיה כל אדם לעצמו, אלא ישתף עצמו עם הציבור. ואף שאין אנו יכולים להשיג את אורו הגדול של משה רבינו, לכל הפחות נוכל להיות נושאים בעול עם חבירנו.

המלאך ההולך לפני מחנה ישראל

ומכאן מבקשים אנו לבוא אל העיני, ולהציג בזה מהלך נוסף, אשר יש בו מעט מדרך הרמז וגם מדרך הסוד הוא כלול, לבאר מה ענין הנער לכאן.

פתחם של דברים בדברי רבינו החתם סופר זיע"א (דרשות חתם סופר ח"א, דרוש לז' אדר שני תק"ע).

בדבריו עומד רבינו על מאמר חז"ל שראתה עמו שכינה, ומפרש על פי מה שבאמר ביהושע בן נון, [אשר גם הוא נקרא 'נער' (שמות לג יא)], שבהיותו ביריחו בא לקראתו מלאך ה', ואמר לו (יהושע ה יד) "אֲנִי שַׂר צְבָא ה' עֹתָה בְּאֵתִי".

ודרוש חז"ל (נחומא משפטים יח), כי כאשר אמר ה' למשה רבינו שילך לפני ישראל שר צבא ה', מִיָּאן

תורה - חסר הכל.

והנה משה רבינו נהג טובת עין בישראל ומסר להם את פלפולה של תורה (ראה נדרים לח). ומשה רבינו הוא הדעת הכולל של כל ישראל (ראה בזוהר הקדוש ח"ב דף רכא), וכל התורה כולה נקראת על שמו, כמו שנאמר (מלאכי ג כב) "זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֶבְדִי", ועמד ונתנה לישראל. וכל הדעת שיש בתלמידי חכמים בכל דור ודור - שורשה ממש רבינו. ועל כן היו החכמים משבחים זה את זה בשם 'משה', ואומרים (שבת קא): 'משה, שפיר קאמרת!'

אם כן, כיון שגדולה מעלת הצדקה להעלות את התפילות, וגדולה צדקה שעושים בדעת יותר מכל הצדקות. על כן, כאשר שאל משה את הקדוש ברוך הוא 'במה תרום קרן ישראל, השיבו 'בכי תשא', היינו שאתה עצמך תשא את ראשם ותרים את קרנם בכל דור ודור, כי בכח תורתך שילמדו חכמי ישראל ויזכו לרוחב דעתך - ירומו ויתרוממו למעלה מכל הרקיעים.

הרי לנו, כי מעלת המלמד תורה ודעת לאחרים שגבה מאוד, והזוכים לקרב בני אדם מישראל למעיני הדעת - כוחם גדול ועצום, וסגולה עצומה בידם להעלות תפילותיהם למעלה. ועיקר הדבר מתקיים במשה רבינו ע"ה, כי הוא האיש אשר הורה את דרך לימוד התורה, ונהג טובת עין בישראל ליתן להם את כל אשר קיבל.

נער הייתי גם זקנתי

לפי דברי הבני יששכר יאירו דברי רבי יהודה בענין קול הנער באור יקרות מזוקק שבעתיים.

הן משה רבינו היה האדם השלם במתן צדקה, שהרי צדקת ה' עשה עם כל ישראל במה שלימד תורה, וכל תלמידי החכמים שבכל הדורות יונקים משפע ים חכמתו, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נמסר לו, ואין צדקה כצדקה זו. ולא זו בלבד, אלא שעל ידו תרום קרן ישראל ויעלו תפילותיהם למעלה מכל הרקיעים, כי הרבה זכויות הן בעצמו והן על ידי החכמים הבאים מכוחו.

אם כן, כאשר פתחה בתיה את התיבה וראתה את משה, תחילה היה קולו כנער, כפי שפירש הבני יששכר כי קודם שמעלה מטטרו"ן את התפילות למעלה הרי הוא בבחינת נער. ולא היה הדבר פשוט כלל וכלל, כי מלאה כל ארץ מצרים מזעקתם ושוועתם של בני ישראל, אך עתה משנולד משה רבינו נתמלא כל הבית אורה, והנה נער בוכה - מעורר ומבקש להעלות את התפילות למעלה, הוא משה - היחיד שיש בכוחו לדבר עם מטטרו"ן.

ואכן, בהמשך הפרשה נתברר כי אכן עשה משה את תפקידו ורומם את בני ישראל, ועל כן נאמר לו למשה במעמד הסנה (שמות ג טז) "לֶךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל", הרי כאן בחינת 'זקנה', כי 'נער הייתי - וגם זקנתי', והנה הגיע הזמן לגאול את ישראל מצרותיהם, "פִּקְדוֹ פִּקְדוֹתַי אֶתְכֶם וְאֶת הָעֵשׂוֹי לְכֶם בְּמִצְרַיִם" (שם), כי כבר עלו התפילות למקום עליון והתקבלו ברצון לפני ה' יתברך, ונעשה המלאך 'זקן'. כי עלתה שוועתם אל האלקים ונתקבלה תפילתם.

נמצאו בידינו דברים נפלאים מחיבור דברי רבותינו הקדושים, המגלה עמוקות והחתם סופר יחד עם דברי הבני יששכר. כי 'נער בוכה' זהו שר הפנים, הבוכה מתוך גרונו של משה רבינו, כדי שיתקבלו תפילותיהם של ישראל וייגאלו במהרה. כי משה רבינו לבדו היה שעמד בדרגתו של שר הפנים והיה יכול לדבר עמו, ולא זו בלבד אלא שגבה מעלתו יותר, עד שפעל כל הקדוש ברוך הוא בעצמו ילך לפני בני ישראל וישרה שכינו עליהם, ולא על ידי המלאך.

כי עבדך ערב את הנער

אמנם, מבקשים אנו להביא בזה עוד תוספת טעם, אשר על ידה יתבאר הדברים עוד באופן נפלא.

הנה, כאשר עוסקים אנו בענינו של 'נער', מיד מעלים אנו על ליבנו את יוסף הצדיק הנקרא 'נער' (בראשית לב ז), "וְהוּא נֶעַר אֶת גְּנֵי בְלֵהָ וְאֶת גְּנֵי זֵלְפָה

נְשֵׂי אֲבִיו", וכן בבנימין אחיו הקרוי נער, כאשר אמר עליו יהודה (שם מד כד) "כִּי עֶבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנְּעָר".

ומכיון שכך, מבקשים אנו לעמוד על פשרה של אותה ערבות מופלאה שנטל יהודה על עצמו, והתחייב להשיב את בנימין אל יעקב אביו.

נידויו של יהודה

ערבותו של יהודה, לא דבר פשוט היתה, והרבה נצטער אותו צדיק על ידה.

מסירות נפש עצומה נדרשה מיהודה למענה, וכדברי הגמרא במסכת מכות (דף יא:): "אמר רב יהודה אמר רב, נידוי על תנאי צריך הפרה". ושם הביאו ראה לדבר מיהודה, אשר ערב על בנימין אחיו לפני יעקב אביו, כמו שנאמר (בראשית מג ט) "אִם לֹא הִבִּיאֲתִי אֵלַיךְ וְהִצַּגְתִּי לְפָנֶיךָ וְחָטֵאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים" - גם בעולם הבא. והביאו שם מדרשת הפסוקים, כי כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון ולא היה שלדו קיים ועומד, לעומת שאר השבטים שהיה שלדן קיים, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים. ורק לאחר ריבוי תפילות הוכנס יהודה לישיבה של מעלה לשאת ולתת עם החכמים ולהבין את דבריהם.

וכל דברי הגמרא פלא על פלא, מה היה תוכן נידויו של יעקב אבינו שהתיר משה רבינו, ומדוע לא התיר יעקב אבינו עצמו את הנידוי. וכבר עמד בזה רבינו האור החיים הקדוש שם, ונדרשנו לענין זה כמה פעמים [ראה במאמרו לפרשת ויגש].

אולם כאן מבקשים אנו לעמוד על נקודת הערבות המקשרת אותנו אל ה'נער' אשר בו אנו עוסקים.

מעלת המלמד תורה ודעת
לאחרים שנבה מאוד, והזוכים
לקרב בני אדם מישראל למעיני
הדעת - כוחם גדול ועצום, וסגולה
עצומה בידם להעלות תפילותיהם
למעלה

שכרו של יהודה

בענין זה נמצא דבר נפלא לרבינו החתם סופר זיע"א (תורת משה פרשת ויגש), אשר הביא דברי המדרש הנוראים בפרשת נשא (במדבר רבה יג א), שמחמת שמע יוסף את אחיו אומרים לפניו 'עבדך אבינו' ושתק, נקרא בחייו 'עצמות', שנאמר (בראשית נ כה) "והעליתם את עצמותי מזה". ואילו יהודה שערב את הנער והשפיל עצמו לפני אחיו הקטן ממנו, זכה שבטו להקריב ראשון בחנוכת הנשיאים. ומקשה החתם סופר, מהי המעלה הגדולה בכך שהקריב נשיא יהודה ראשון. הלא המקריב הראשון הקריב ביום ראש חודש ניסן, הוא יום השמיני למילואים, ואמנם נטל יום זה עשר עטרות, אך בו ביום מתו נדב ואביהוא ונתערבה השמחה, ואבל גדול היה אז לישראל, ולכאורה מוטב היה לו להקריב ביום השני.

ביצד הסכימו יעקב ויהודה לנידוי

אלא כותב רבינו, כי מה שנתחייב יהודה נידוי והתגלגלו עצמותיו בארון, היה משום שאמר לאביו יעקב (בראשית מג ט) "וְחָטֵאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים", ומשמעות הדברים היא גם לעולם הבא, מריבוי תיבת 'כל'. וכפי שלמדו מזה (ראה בשלחן ערוך י"ד סי' רכה סעיף מה) כי לאחת השיטות, המנדה עצמו מן העולם הבא אפילו על תנאי - אין לו התרה.

אלא שאם כן קשה מאוד, כיצד הסכים יהודה לקבל על עצמו נידוי זה, והיאך הכניס יעקב אבינו את יהודה בענין זה מלכתחילה, והניח לו לנדות את עצמו על תנאי גם בדבר הנוגע לחיי העולם הבא, והרי על זה לא מועילה התרה, ואפילו אם נתקיים התנאי.

כל הימים - לעולם הבא או לימות המשיח

ומבאר החתם סופר, כי הנה כאמור המקור לכך שקיבל יהודה על עצמו נידוי גם מחיי העולם הבא, הוא ממה שאמר 'וחטאתי לאבי כל הימים'. אולם בדומה לזה הרי מצינו במסכת ברכות (דף יב:), שנחלקו התנאים לענין הזכרת יציאת מצרים בלילות האם דורשים 'כל ימי חי'ך' לרבות את הלילות, או להביא לימות המשיח.

מעתה יש להבין, מנין שנתכוון יהודה בדבריו לנדות עצמו מן העולם הבא, שמאל לימות המשיח נתכוון, לעולם התיקון שבעולם הזה, וממילא יהיה אפשר להתיר לו את נידויו.

עולם התיקון - על ידי יוסף

אכן מפרש רבינו כי בדרך חשבון יש להוכיח שדובר יהודה על העולם הבא ולא על ימות המשיח. כי הנה אמרו חז"ל (ראה בראשית רבה עז ז: **בבא בתרא** קג:) שכאשר נולד יוסף אמר יעקב שהנה נולד שטנו של עשו, ויכול הוא ללכת למקומו ואל ארצו ולא לחשוש מפני אחיו, ככתוב (עובדיה א ח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּהּ וּבֵית עֵשָׂו לְקֵשׁ", תצא להבה מיוסף ותשרוף את עשו הנמשל לקש. והרי כל חששו של יעקב אבינו היה מפני הגלות האחרונה - היא גלות אדום, שראה את שרו של אדום עולה בסולם ואינו יורד, אך עתה שנולד יוסף בטח לבו של יעקב שינצח את עשו, והנה קרב ובא עולם התיקון. אולם הנה אבד יוסף מעם אביו, וסבר יעקב כי טרוף טרוף, ואם יוסף איננו - במה ינצח את עשו, ואיך יעמדו ישראל בגלות האחרונה. ומשום כך, באופן זה הוצרך יעקב לקבל על עצמו חבלי משיח, ובביאת המשיח יוכלו ישראל לגבור על הסטרא אחרא הבא מכוחו של עשו.

על כן, כאשר קיבל יהודה על עצמו נידוי על תנאי אם לא יביא את בנימין, לא חששו שניהם שמא לא ישוב בנימין, או מכך שנידוי על תנאי צריך הפרה, כי מכיון שהיה יעקב סבור שעתידים ישראל לבוא לימות המשיח, אם כן מה שאמר יהודה 'כל הימים' עתיד להתפרש לימות המשיח ולא לעולם הבא, ואם כן נידוי כזה - יש לו התרה, וכאשר ישוב יהודה יוכל יעקב להתיר לו.

אלא שלאחר שבאמת שב יהודה ובנימין עמו, שמע יעקב כי עוד יוסף חי, ואם כן שוב אין צריך לחוש לעשו, ועולם התיקון קיים, אם כן לא יתכן שנתכוון יהודה בנידוי על תנאי לימות המשיח, כי אז כבר הכל מתוקן, ובעל כרחך שבמה שאמר 'כל הימים' יתפרש על העולם הבא, ונידוי על העולם הבא אין לו התרה.

תיקונו של יהודה - בפטירת נדב ואביהוא

אלא שאם כן יש להבין, כיצד יכל משה רבינו להתיר את הנידוי, אף שהיה על חיי העולם הבא. אם יעקב לא שנאה - משה מנין לו. וכאן מניח רבינו חידוש נפלא, כי דווקא בו ביום שמתו נדב ואביהוא, נתחדשה אפשרות התיקון ליהודה.

כי הנה נודע שנשמותיהם הקדושות של נדב ואביהוא שנסתלקו מן העולם, הן בבחינת האור הגנוז שראה הקדוש ברוך הוא שאין העולם כדאי לו, ועמדו ונגזו לצדיקים לעתיד לבוא, ומשום כך חזרו נשמותיהם ונתגלגלו בנשמות פנחס - זה אליהו מבושר הגאולה, כאשר קינא קנאת ה' כנגד זמרי נשיא שבט שמעון, ונתקבצו אנשי שבטו להורגו ופרחה נשמתו, ושבה אליו כאשר נתעברו בו נשמות נדב ואביהוא, כמבואר בזוהר הקדוש פרשת פנחס (ח"ג דף ר"ז. ברע"א מהימנא).

נמצא אם כן, שבפטירת נדב ואביהוא מן העולם נגזו האור, ולא יתגלה עד ימות המשיח. אם כן שוב אין אנו נמצאים בעולם התיקון, וישנו צורך בימות המשיח כדי לתקן. ומעתה שוב יכולים דברי יהודה 'וחטאתי לאבי כל הימים' להתפרש על ימות המשיח, ושוב יוכלו להתיר את הנידוי.

אם כן, לכל שבטי ישראל היתה אבילות גדולה

בנפשו 'כי עבדך ערב את הנער', להיות ערב בעד טובתו של חבריו ובמה שיגביר את כח הנער' לטובה.

בחו של משה בתקנת יהודה

והנה כל דין ערבות בממון לומדים אנו מיהודה, כדאיתא בגמרא (בבא בתרא קעג:). ואם ערבות בממון לומדים מערבותו של יהודה אשר ערבות רוחנית היתה, ודאי יש לנו ללמוד מכאן כי כל ישראל ערבים זה לזה. וכאן חידש יהודה את ערבותו הן בעולם הזה והן בעולם הבא, ויעקב אבינו ידע את הדבר.

אם כן, לא יכל יעקב אבינו להתייר את נידויו של יהודה מכמה טעמים, ובהם מה שכתב רבינו החתם סופר שהיה זה נידויו על חיי העולם הבא. אולם בימיו של משה רבינו נתחדש כח התיקון. שכן כבר מלידתו היה משה נושא בעול עם כלל ישראל ונוהג במידת הערבות, וזהו 'והנה נער בוכה', שהיו כל ישראל בוכים מתוך גרונו של משה רבינו. ולאחר זמן, בעת יציאת מצרים עסק משה בהעלאת עצמות יוסף לארץ ישראל, והיה בזה משום תיקון לכך שנקרא יוסף בשם 'עצמות' על שום שלא מיהא ביהודה כאשר אמר לו כמה פעמים 'עבדך אבי', והיה זה באותה שעה עצמה שבה לימד יהודה את ישראל על דרך התפילה ועל מעלת הערבות. והנה בא משה וערב לעצמותיו של יוסף להוציאן ממצרים, כי חכם לב יקח מצוות.

שלח נא - ביד נדב ואביהוא

והנה נמצא עוד דבר נפלא שפעל משה רבינו במידת הערבות אשר לו. והוא במעמד הסנה, שם ביקש מלפני ה' (שמות ד יג) "שלח נא בְיַד תְּשַׁלַּח", ואיתא בש"ה הקדוש (פרשת פינחס) כי 'נא' רומז בראשי תיבות לנדב ואביהוא. והדבר תמוה, מה לנדב ואביהוא כאן, ומדוע דווקא בהם בחר משה.

אך לפי דברי החתם סופר הרי זה הפלא ופלא, כי כבר אז ביקש משה רבינו להאיר את האור הגנוז בנדב ואביהוא, כדי שיהא תיקון ליהודה המקריב ראשון בשעה שיצאה אל מלפני ה' ושרפה את נדב ואביהוא. ועל כן ביקש מלפני ה' שידוענו כי יבוא התיקון, 'כי כבד פה וכבד לשון אנכי', וצריך אני לומר 'שמע ה' קול יהודה', לתקן את ענין הקול כדי שתהיה הגאולה השלימה.

אם כן, ודאי לא מיאן משה בשליחותו של מקום חלילה, אלא ביקש לגאול גם את אלו אשר אין להם קול, כבדי פה ולשון שבכל הדורות.

עינו הטובה של משה

בכח זה יכל משה להתחנן ולבקש 'שמע ה' קול יהודה', וכפי שנתבאר כי הקול הפשוט קודם הוא אל הדיבור, כי גם קולו של משה, 'והנה נער בוכה', נלמד מיהודה אשר ערב את הנער. כי יהודה הוא שחידש והשריש את מושג הערבות בישראל. ועל ידו יכל משה לבוא בבחינת 'נער הייתי גם זקנתי' ולהעלות את תפילות ישראל לשמי השמים העליונים. והלא המעלה הגבוהה ביותר של הנער' היא העין טובה שבו, עיני השכל שכנגד הנשמה, אם כן ראוי להכניס את יהודה לשיבה של מעלה, כדי שיוכל לדבר את דבריו ולהתפלל על ישראל.

ומאחר ועל ידי יהודה נתעלה משה רבינו למעלת נושא בעול עם חבריו, עד שנשלח לגאול את ישראל ולומר להם 'פקוד פקדת' - פקידה לאדם ולחבירו, פקידה בעולם הזה ובעולם הבא, ומכח זה נעשה יהודה ראוי להתרת הנידויו ולשמיעת דבריו בעולם הבא, כי ממנו צמחה ישועת ישראל על ידי מושיען של ישראל.

גם אנו נראה וניקח מוסר, לראות במעלת חברינו ולהביט בעין טובה על הצלחת רעינו, נלמד תורה בעצמינו ונראה ללמדה לאחרים, ובנין כי אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלוא נימה, אמת היא ואין בלתה. ועל ידי זה נזכה לראות בגאולה השלימה בקרוב בימינו אמן.

גאולת ישראל בכח הערבות

על כן, כאשר בא ראובן בראשונה וטענתו בפיו 'את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך' לא פנה יעקב אליו, אולם יהודה אשר ערב את הנער בא בטענת הערבות, ונשא בעול עם חבריו, ובכח זכות זו בטוח היה יעקב אבינו כי במהרה תצמח להם הישועה, ועל כן נענה מיד ואמר להם (בראשית מג יד) 'אֵא-ל-ש-דִי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים'.

בדומה לזה, גם יוסף הצדיק כאשר שמע את דבר הערבות יוצא מפי יהודה, לא יכל להתאפק, כי בזה תלויה גאולת ישראל, וכל אורך הגלות עד היום הזה הוא משום חטא שנאת חיים המרקד בינינו, ואילו כאשר יבוא כל אחד וישתדל בשביל חבריו ודאי תצמח קרן ישועה במהרה.

ידעני בין ערך תפילה

עוד מוסיף התפארת שלמה שם ומבאר, כי מדברי יהודה ליוסף נוכל להבין וללמוד דרך תפילה, לעמוד לפני ה' 'יתברך ברוח נמוכה ולא לחשוב כי ראויים אנו לכך שתתקבל תפילתנו, אלא תהא עיקר הבקשה בעבור חבריו ולא על עצמו. כי מאחר שאין בו מעשים ואין לו במה להצטדק, מה לו כי יבקש על עצמו, אולם כל בקשתו היא משום 'עבדך ערב את הנער', מאחר ולא על עצמו הוא מבקש אלא על טובת חבריו הנתון בצרה.

והן הן דברי הבני יששכר האמורים למעלה בדבר 'אני בצדק אחזה פניך', כי אם רוצה אדם שתתקבל תפילתו - ישתדל בטובת חבריו קודם התפילה, הן לענין צרכי ממונו, ובפרט לענין צרכי דעתו, כי אין ענין אלא בדעת, וילמדו תורת ה' כאשר היה עם לבבו.

יהודה הוא שחידש והשריש את מושג הערבות בישראל. ועל ידו יכל משה לבוא בבחינת 'נער הייתי גם זקנתי' ולהעלות את תפילות ישראל לשמי השמים העליונים

ושני נערי עמו

והנה בחינת 'נער' נמצא גם אצל הצד שהיפך הקדושה, וכמו שנאמר אצל אברהם אבינו (בראשית כב ג) "וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אֹתוֹ", ומאידך גם אצל בלעם הרשע נאמר (במדבר כב כב) "וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ". והנה שנינו במשנה (אבות פ"ה מ"ט) "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע; עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע". ומה נפלא הדבר, כי ראשי התיבות 'נפש עין רוח' הוא 'נער', וביאר בזה הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זיע"א, כי אכן שני 'נערים' יש לו לכל אדם, אחד טוב ואחד רע, ומה טוב לו כי ילך בדרכו של אברהם אבינו ויהא מתלמידיו, להגביר עין טובה על העין הרעה, ורוח נמוכה על רוח גבוהה, ויבכר את הנפש השפלה על פני הנפש הרחבה.

ואכן, ידע אברהם אבינו לעשות כן, והלכו שני 'נערי' עמו לצד הטוב, ואילו בלעם הרשע הגביר הרע על הטוב, והלכו שני נערי עמו לצד הרע.

ויש לרמוז עוד, כי שלושה חלקי האדם הללו הנרמזים ב'נער', הם כסדר נפש רוח ונשמה, כי העין האמורה כאן היא עין השכל, ועיקר מעלת עין טובה היא ברוחניות וכפי שנתבאר, שהיה משה רבינו טוב עין ומסר לישראל את כל מעלות התורה שקיבל. וכך יעשה כל אדם, ילמדו מתורתו וידריכו בתפילתו, וכן בשאר מעשים טובים.

בכך יזכה האדם שתתקבל תפילתו, על ידי שיקיים

ביום הזה, אולם ליהודה - אף שודאי גם הוא היה שרוי באבילות על פטירת הצדיקים יחד עם כל ישראל - צמחה מכך גם טובה גדולה, שנגנז האור הראשון ולא יתחדש אלא לאחר השלמת התיקון, כי בכך יכל משה רבינו לתקנו בתפילתו. ומשום כך הקריב דווקא נשיא שבט יהודה ביום הראשון, כי ביום זה התחדש תיקונו של יהודה זקנו. זהו חשבוננו המופלא של רבינו החתם סופר.

אין התרה לנידויו מן העולם הבא

והנה כל הדברים הנפלאים האלה שגבו מאיתנו עד מאוד, והרבה יש להתבונן בהם.

תחילה יש להעיר, כי לפי פשוטם של דברים נראה בגמרא שהתיר משה רבינו את נידויו של יהודה מן העולם הבא, ובכח תפילתו נכנס לשיבה של מעלה, מה שעד אז נאסר לו מחמת הנידויו. אולם לדברי רבינו החתם סופר עולה כי מעולם לא התיר משה את הנידויו מן העולם הבא, כי זה באמת אי אפשר לבטל, ורק לאחר שנתחדש כי הנידויו הוא לימות המשיח נתחדש כח התהרה. וצריך לומר כי מחמת הנידויו בעולם הזה, לא היו מכניסים את יהודה למחיצתו גם בעולם הבא, ולאחר ההיתר בעולם הזה שוב יכל לעסוק בתורה במתיבתא דרביקיא.

יוסף ומשה

ועוד יש להבין, כי הנה פטירת נדב ואביהוא היתה בשנה השנייה שהיו בני ישראל במדבר, ואילו תפילתו של משה על יהודה לא נאמרה עד השנה הארבעים, ומדוע המתין משה רבינו כל כך.

גם יש להבין את עומק הדברים במה שנתבאר כאן כי שני אופנים יש לגאולת ישראל; האחד הוא בהיות יוסף יושב יחד עם יעקב, אשר אז אין צורך בתיקון שבימות המשיח, אלא מיד באים לחיי העולם הבא. ואם יוסף איננו - או לאחר מיתת נדב ואביהוא - שוב עולם התיקון הוא בימות המשיח.

כן יש לעמוד על מה שהיא החתם סופר מדברי המדרש, כי יוסף נענש על ששמע 'עבדך אבי' ולא מיחה, ולכן נקרא 'עצמות יוסף', ומיהו שלקח את עצמות יוסף - הלא הוא משה רבינו ע"ה; הוא נער - והוא נער. וכן מצינו נקודת שיתוף ביניהם במה שנמשה משה רבינו ממי היאור, וגם את ארונו של יוסף הוציא משה מן היאור אחר ששקעוהו המצרים שם.

תכלית הערבות

אך המפתח להבנת הדברים, נמצא בספה"ק תפארת שלמה (פרשת ויגש), הכותב יסוד נפלא אשר בו יתבאר כל האמור כאן.

את דבריו מעמיד רבינו על הפסוק הנזכר בדברי יהודה ליוסף 'כי עבדך ערב את הנער'. ויש להבין, במה הועילה טענה זו כל כך, עד אשר מיד לאחריה הוציא יוסף כל איש מעליו ונגלה אל אחיו, כי לא יוכל יותר להתאפק.

וגם עצם הערבות טעון ביאור, מה הועילה ליעקב אבינו ערבותו של יהודה, וכי אם לא ישיב את בנימין יקח את יהודה תחתיו, ומה תועלת תהא לו מזה, ואם כן ערבך ערבא צריך.

יעקב אבינו חידש את ערבות ישראל זה לזה

אלא יתפרש הדבר על פי מה שאמרו חז"ל (ברכות כו:): כי תפילות אבות תקנום, ויעקב אבינו תיקן תפילות ערבית. 'ערבית' מלשון 'ערבות', כי כל ישראל ערבים זה לזה, ודבר זה החל אצל יעקב אבינו. ומשום כך הברכה הראשונה בתפילת ערבית היא 'המעריב ערבים' - גם זה מלשון ערבות.

והנה על כנסת ישראל נאמר בשיר השירים (שיר השירים ב יד) 'כי קולך ערב'. כי בכדי שתעלה התפילה לרצון, עליה להיות בבחינת ישראל ערבים זה לזה, שיהא כל אחד מתפלל בעד חבריו ונענה תחילה.